

ÖZGÜRLÜKÇÜ EKONOMİNİN HUKUKİ VE EKONOMİK BİLEŞENLERİ: TÜRK DEVLETLERİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Nalan KANGAL**

Öz

Ekonomik büyümenin temel çıktısı olan refah düzeyinin artışı ekonomik özgürlüklerin var olduğu bir ortamda mümkün olmaktadır. Çünkü ekonomik özgürlük insanların başta ekonomik açıdan olmak üzere hayatlarının her alanında özgürce karar verebilmelerine zemin hazırlamaktadır. Böylece özgürlük ortamı oluşturularak diğer özgürlüklerin de beslenmesiyle yaşam kalitesi de iyileştirilmektedir. Ekonomik özgürlükler birçok kavramla birlikte düşünülen kompleks ve pozitif etki yaratan bir yapıya sahiptir. Çalışmanın amacı ekonomik özgürlüğün söz konusu pozitif etkilerinden yola çıkarak Türkiye ile Türk Devletleri olarak isimlendirilen Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'ı sahip olduğu ekonomik özgürlüğün hukuki ve ekonomik bileşenleri kapsamında bir değerlendirilme yapmaktır. Grupta yer alan ülkelerin sahip oldukları bileşen düzeyleri istenilen seviyede olmadığı ve daha iyi skorlara sahip olmak için ivedilikle ciddi politikaların devreye sokulması gerektiği sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Devletleri, Ekonomik Özgürlük, Mülkiyet Hakları, Demokrasi, Yolsuzluk, Yoksulluk.

Geliş Tarihi: 01 Aralık 2022 - Kabul Tarihi: 07 Aralık 2022.

Atıf Bilgisi: Nalan Kangal, "Özgürlükçü Ekonominin Hukuki ve Ekonomik Bileşenleri: Türk Devletleri ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 132, Sayı 261, İstanbul 2022, s. 413-436, doi: 10.55773/tda.1213296.

*Bu makale Prof. Dr. İlhan EROĞLU danışmanlığında hazırlanan Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı tarafından 2022 yılında kabul edilen "Ekonomik Özgürlüklerin Makroekonomik Performansa Etkisi: Seçilmiş Ülke Grupları Üzerine Ampirik Bir İnceleme" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

**Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Almus MYO Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Tokat- Türkiye, nalan.kangal@gop.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9160-0797.

**Legal And Economic Components Of A Economic Freedom:
An Evaluation On Turkish States And Turkiye
Abstract**

Increasing the level of welfare, which is the main output of economic growth, is possible in an environment where economic freedoms exist. Because economic freedom paves the way for people to decide freely in every aspect of their lives, especially in economic terms. Thus, the quality of life is improved by creating an environment of freedom and nourishing other freedoms. Economic freedoms have a complex and positive effect that is considered together with many concepts. The aim of the study is to evaluate Turkey and Azerbaijan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kyrgyzstan and Kazakhstan, which are called as Turkish States, within the scope of the legal and economic components of economic freedom, based on the positive effects of economic freedom. It has been concluded that the component levels of the countries in the group are not at the desired level and that serious policies should be implemented immediately in order to have better scores.

Keywords: *Turkish States, Economic Freedom, Property Rights, Democracy, Corruption, Poverty.*

Giriş

II. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle de son 50 yıldır önemi hızla artan ve iktisadın temel hedeflerinden olan refah artışının öncü göstergesi olarak değerlendirilen ekonomik büyüme kavramı bütün ülkeler için ulaşılmak istenen, ulaşıldıktan sonra da sürdürülmek istenen bir olgudur. Kişi başı gelirden, istihdam düzeyinde, verimlilikte, refah düzeyinde artış anlamındaki ekonomik büyüme aynı zamanda kurumsal yapıda da gelişime yol açmaktadır. Acemoğlu ekonomik büyümenin başta sektörel olmak üzere demografik, coğrafi ve kurumsal yapı üzerinde öncü rolüne dikkat çekmiştir.¹

“Oyunun kuralları” şeklinde ifade edilen kurumlar iktisat literatüründe ekonomik, hukuki ve siyasal hakların mevcut düzeyini etkileyerek ekonomik büyümenin katalizörü olarak görülmektedir. Bu görüş özellikle 1990'lı yıllardan sonra kurumların ekonomik büyümenin kaynağı olarak görülmesine sebep olmuştur. Bu görüşün savunucuları olarak ifade edilen Kurumsal Okul'un önemli temsilcilerinden North ekonominin uzun dönemdeki performansını kurumların belirlediğini ifade etmiştir.² Kurumlara biçilen bu önemli role istinaden mülkiyet haklarının korunması, açık piyasa ve minimize edilmiş ticari kısıtlamaların hayata geçirilmesi ekonomik büyümeyi destekleyecektir. Kurumların oluşturduğu kurallar bütünü alışverişi kolaylaştırarak ekonomik aktörler arasında güven düzeyini arttırarak oluşabilecek maliyetlerin de azalması sağlanacaktır.³

¹ Daron Acemoğlu, “Introduction to Economic Growth”, *Journal of Economic Theory*, 147, 2021, s. 546.

² Douglass Cecil North, *Kurumlar, Kurumsal Değişim Ve Ekonomik Performans*, 2. bs, Çağalı Güven (Çev), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 139.

³ Hernán Herrera; Echeverri-Jerry Haar - Juan Benavides Estévez-Bretón, “Foreign Direct Investment, Institutional Quality, Economic Freedom And Entrepreneurship In Emerging Markets”, *Journal Of Business Research*, 67.9, 2013, s. 1924.

John Locke'tan Adam Smith'e, Milton Friedman'dan Robert Nozick'e liberal iktisadi düşünce ve kapitalizmi savunan iktisatçılar ekonomik özgürlüğün önemine vurgu yaparak büyüme ve kalkınma süreçlerinin izahında ön plana çıkmasına yol açmıştır.⁴ Smith'e göre milletlerin zenginliği ekonomik özgürlüklerin varlığına bağlıdır.⁵ Friedman'a ise ekonomik özgürlüğü "*özgür toplumların, ekonomik özgürlüğün ekonomik faaliyeti kontrol eden diğer yöntemlerden ekonomik olarak çok daha üretken ve verimli olması nedeniyle ortaya çıktığına ve devam ettiğine inanıyorum*" şeklinde ifade etmiştir.⁶

Heritage Vakfı ekonomik özgürlüğün tek başına değerlendirmek yerine birçok bileşenle birlikte bir ve bütün olarak değerlendirilmesinin daha doğru olacağına vurgu yapmıştır:⁷

"Ekonomik özgürlük daha fazla refah oluşturma gücüne sahip bir deşikendir. Ekonomik Özgürlük Endeksi, ekonomik özgürlük ile çeşitli olumlu sosyal ve ekonomik hedefler arasındaki pozitif ilişkiyi belgelemektedir. Ekonomik özgürlük idealleri daha sağlıklı toplumlar, daha temiz bir çevre, kişi başına daha fazla servet, insani gelişme, demokrasi ve yoksulluğun ortadan kaldırılması ile güçlü bir şekilde ilişkilendirilmektedir."

Bu tanım doğrultusunda çalışmada ekonomik özgürlüğün kendi içinde barındırdığı ve etkileşim içinde olduğu hukuki ve ekonomik bileşenler açıklanacaktır. Hukuki bileşenler olarak mülkiyet hakları, demokrasi, yolsuzluk ve ekonomik bileşenler olarak ise fiyat istikrarı ve yoksulluk açıklanacaktır. Söz konusu deşikşenlerin belirlenmesinde ağırlıklı olarak literatürde yer almış deşikşenler seçilmiştir (Doucouliagos ve Ulubasoglu (2004), Dethier vd. (1999), Miller vd. (2021), Gwartney vd. (1999), Knack ve Keefer (1995), Norton (1998), Friedman (2018), Rabushka (1993), Herrera-Echeverri vd (2013)). Çalışmada Türkiye ile Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'ın ismi geçen bileşenler kapsamında mevcut durumları ortaya konulacaktır. Sonuç kısmında genel bir değerlendirme yapılarak önerilerde bulunulacaktır.

2. Özgürlükçü Ekonomiye Genel Bakış

Bir kurum olarak değerlendirilen ekonomik özgürlük, ekonomik büyüme üzerine pozitif etki yapan çok sayıda bilimsel çalışma ile kanıtlanmış bir gerçektir. Ekonomik özgürlüğün çerçevesi Smith'ten itibaren ekonomistler ve iktisat tarihçileri tarafından çizilmeye çalışılan bir kavramdır. Ekonomik öz-

⁴ Chris Doucouliagos; Mehmet Ali Ulubaşoglu, *Economic Freedom And Economic Growth: Selection, Specification And Genuine Effects*, Berlin, In European Public Choice Society Meetings, 2004, s. 4. Eric Crampton, "You Get What You Vote for: Electoral Determinants of Economic Freedom", *Journal of Private Enterprise*, 18 (0211003), 2002, s. 1

⁵ Coşkun Can Aktan, "Ege Genç İşadamları Derneği, Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünyası'nın Neresinde?", *EGİAD 1996 Raporu*, 1997, s. 19.

⁶ Jakop De Haan; Jan Egbert Sturm, "On The Relationship Between Economic Freedom And Economic Growth", *European Journal of Political Economy*, 16.2, 2000, s. 215.

⁷ Heritage, 2021, The Economic Freedom Index 2021. <https://www.heritage.org/index/> (Erişim Tarihi: 05.11.2022).

gürlük kişisel tercih, açık piyasa işlemleri, gönüllü mübadele, piyasaya girme ve rekabet etme kurallarının belirlenmesi, kaynak dağılımının etkin yapılması, net şekilde tanımlanmış ve uygulamada olan mülkiyet haklarının birleşiminden oluşan bir kavramdır. Bireyler diğer bireylerin şahsına veya mülküne zarar vermeden, hükümetler veya diğer kişiler tarafından zorla dayatılan seçenekler yerine kendileri adına seçim yapmalarına ve kendi isteklerine göre ekonomik işlemler yapmalarına olanak sağlayan bir ortamda ekonomik olarak özgür olabilmektedirler.⁸ Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine bakılmaksızın azaltılan vergi oranları, ülke ekonomisinin daha fazla rekabete açılması ve yolsuzlukla etkin mücadeleyi mümkün kılan politikaların varlığı hem ekonomik özgürlüğü hem de ekonomik büyümeyi artırma potansiyeline sahiptir.⁹

Ekonomik özgürlük, yasalarda tanımlanmak kaydıyla bireyin gelir ve mal varlıkları ile istediğini yapma hakkıdır.¹⁰ Çünkü bireyler zor kullanarak, dolandırıcılık veya hırsızlık yapmadan elde ettikleri mülklerini kendileri dışındaki bireyler veya gruplar tarafından herhangi bir saldırıya karşı korunduğu ve mülklerini kullanma, takas etme veya başkalarına verme özgürlüğüne sahip oldukları sürece ekonomik özgürlüğe de sahiptirler.¹¹

Daha özgür ekonomilerin daha az özgür olanlardan daha hızlı büyümesi ve daha yüksek gelir seviyelerine ulaşmasını beklemenin dört ana nedeni vardır:

i. Ekonomik özgürlükle daha tutarlı kurumları ve politikaları olan ülkeler daha fazla yatırım çekecektir.

ii. Özel yatırım, daha güvenli mülkiyet hakları ve daha az ticaret engeli olan ülkelere doğru akma eğiliminde olacaktır.

iii. Yatırımcılar, güvenli olmayan mülkiyet haklarına sahip alanlarda yapılar inşa etme ve ticari faaliyetlerde bulunma konusunda isteksiz olacaklardır.

iv. Böylece ulaşım ve iletişim maliyetleri azalmaktadır. Sonuç olarak, girişimciler üretken tesislerini ve iş operasyonlarını nereye yerleştirecekleri konusunda her zamankinden daha fazla esnekliğe sahip olacaklardır. Yatırım, ekonomik büyümenin önemli bir kaynağıdır ve bu nedenle, daha özgür ekonomiler daha fazla yatırım çekerek daha az özgür olanlara göre daha hızlı büyüyeceklerdir.¹²

Kurumların etki alanlarının araştırılmasında iki soruya cevap aranmıştır. Kurumlar ekonomik aktiveyi yatırımlar yoluyla dolaylı olarak mı toplam

⁸ James Gwartney - Robert Lawson - Joshua Hall - Ryan Murphy, *Economic Freedom Of The World: 2001 Annual report*, The Fraser Institute, 2001, s. 1; De Haan ve Sturm, *a.g.e.*, s. 603.

⁹ Terry Miller - Anthony Kim, - James Roberts, (2021). 2021 Index Of Economic Freedom, The Heritage Foundation Wall Street Journal https://www.heritage.org/index/pdf/2021/book/index_2021.pdf (Erişim Tarihi: 10.11.2022).

¹⁰ Allien Chafuen; Eric Guzmán, "Economic Freedom and Corruption". G.P. O'Driscoll, Jr., K.R. Holmes, and M. Kirkpatrick (Eds.). *2000 Index of economic freedom*. (pp.51-63). The Heritage Foundation/The Wall Street Journal. 2000, s. 51

¹¹ James Gwartney; Robert Lawson - Walter Block, *Economic Freedom In The World: 1975-1995*, Fraser Institute, 1996, s. 12

¹² James Gwartney; Joseph Connors, "Economic Freedom and Global Poverty", *In Accepting the Invisible* Ed. Hand, M., D. White, Chapter 3, 2010, s. 48.

faktör verimliliği üzerinden doğrudan mı yoksa her iki değişkeni birlikte mi etkilemektedir? Ekonomik özgürlük ekonomik büyümeyi faktör verimliliği kanalıyla doğrudan, yatırımlar kanalıyla da dolaylı olarak etkilemektedir.¹³

Ekonomik özgürlük kapsamlı ve çok boyutlu bir kavram olma özelliğinden dolayı ölçmesi zordur. Ekonomik özgürlüğü ölçmek için endeksler geliştirilmiştir. Geliştirilen endekslerden bir tanesi de 1995 yılında Wall Street Journal ile düşünce kuruluşu olan Heritage Vakfı tarafından oluşturulan Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi'dir. Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi 18. yy'da Smith'in refah ve ekonomik özgürlük teorilerinin 21. yy'daki ölçümünü yapmaktadır. Ölçümü yapılmayan hiçbir kavramın iyileştirilemeyeceğini ileri süren endeks "iktisadi özgürlüğü yakalayan ve sürdüren ülkeler, daha az özgür ülkelerle karşılaştırıldığında daha fazla refah seviyesine ulaşmışlardır" sonucunu elde etmektedir.¹⁴ Yıllık olarak yayımlanan endeks hükümetlerin serbest değişimi, şeffaflık, hukukun üstünlüğü ile rekabetin daha adil şekilde yürütülmesiyle dünya genelindeki gelişmeleri rapor halinde sunmaktadır.¹⁵

Endeks

i. hukukun üstünlüğü; mülkiyet hakları, yargının etkinliği, yolsuzluktan uzaklık

ii. devletin büyüklüğü; vergi yükü/mali özgürlük, hükümet harcamaları/devletin büyüklüğü ve kamu maliyesinin durumu/mali sağlık,

iii. düzenleyici kurumların verimliliği; iş özgürlüğü, çalışma özgürlüğü ve parasal özgürlük,

iv. piyasa açıklığı ise ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve finansal özgürlük gibi alt bileşenlerden oluşmaktadır.

Ülkeler söz konusu 12 alt bileşenin aritmetik ortalaması ile 0-100 arasında puan alarak sıralanmaktadır. Elde edilen skorlarla, 80 ve üzeri puana sahip olan ülkeler *özgür*, 70-79.9 arasında puan alan ülkeler *çoğunlukla özgür*, 60-69.9 arasında puan alan ülkeler *orta derecede özgür*, 50-59.9 arasında puan alan ülkeler *çoğunlukla özgür olmayan* ve 50'nin altında puan alan ülkeler ise *özgür olmayan* ülkeler olmak üzere beş grupta toplanmaktadır. 100 puan iktisadi özgürlüğe en çok yardımcı olan bir iktisadi ortamı veya söz konusu ortama ulaşmayı kolaylaştırıcı bir dizi politikanın uygulandığını göstermektedir. 2020 yılı Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin en iyi skoruna sahip olan ülke Singapur'dur. Singapur 89 puan ile 184 ülke içinde ilk sırada ve *özgür* ülkeler grubunda yer almıştır.¹⁶

¹³ John Dawson, "Institutions, Investment and Growth: New Cross-Country and Panel Data Evidence", *Economic Inquiry*, 36, 1998, s. 603.

¹⁴ Heritage, *a.g.e.*; Doucouliagos ve Ulubaşoğlu, *a.g.e.*, s. 6.

¹⁵ Miller vd., *a.g.e.*, s. 1.

¹⁶ Heritage, *a.g.e.*,

Tablo 1: Türk Devletleri ve Türkiye'nin Ekonomik Özgürlük Endeksi Verileri (2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Azerbaycan	59	60	59	60	61	61	60	64	64	65	69
Türkmenistan	43	44	44	43	42	41	42	47	47	48	47
Özbekistan	48	46	46	46	47	47	46	52	52	53	57
Kırgızistan	61	61	60	60	61	61	60	61	63	62	63
Kazakistan	61	62	64	63	64	63	64	69	69	65	70
Türkiye	64	64	63	63	65	63	62	65	65	65	64

Kaynak: www.heritage.org¹⁷ (Erişim Tarihi: 05.11.2022)

Tablo 1'de Türk Devletleri ve Türkiye'nin sahip olduğu 2010-2020 dönemindeki Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük skorları yer almaktadır. Gruptaki diğer ülkelerden farklı olarak Türkmenistan sahip olduğu skorlarla ekonomik olarak *özgür olmayan ülkeler* arasında yer almaktadır. Özbekistan *özgür olmayan ülkeler* arasında yer alırken 2016 yılından sonra ilerleme kaydederek *çoğunlukla özgür olmayan ülkeler* grubunda yer almıştır. Azerbaycan ve Kırgızistan *orta derecede özgür ülkeler* grubunda yer alırken Kazakistan ise gruptaki en iyi skorlara sahip olarak 2020 yılında *çoğunlukla özgür ülkeler* arasında kendisine yer edinmiştir. Türkiye ise söz konusu dönem içinde stabil bir seyir izleyerek *orta derecede özgür ülkeler* grubunda yer almıştır. Bu durum grupta yer alan ülkelerin sahip oldukları ekonomik özgürlük düzeyini iyileştirmesi gerekliliğini bariz şekilde ortaya koymaktadır. Bunun için ise literatürde yer alan alanlarda gerekli düzenlemeleri yapmak zorunluluğu vardır.

3.Özgürlükçü Ekonominin Hukuki Bileşenleri

Özgürlükçü bir yapının hukuki birleşenleri ekonomik yapının özgürlükçü bir çerçevede şekillenmesinin bir ön şartını oluşturmaktadır. Bu bağlamda özgürlükçü bir ekonomide hukuki zeminde mülkiyet hakları, demokrasi ve yolsuzluk hukuki birleşen olan en dikkat çeken özgürlük bileşenleridir.

3.1. Mülkiyet Hakları

Mülkiyet hakları iktisadi açıdan kaynakların, malların ve hizmetlerin sahipliğine ek olarak kullanım hakkı ve elden çıkarma gibi kararların verilebilmesini sağlayan sosyal düzenlemelerden oluşmaktadır.¹⁸Ayrıca mülkiyet hakları ile hizmet üretiminde kullanılan üretim faktörlerini istihdam etme

¹⁷ Heritage, *a.g.e.*,

¹⁸ Michael Parkin, *Economics*, 6. bs, Addison Wesley, 2003, s. 44.

imkânını da sağlanmaktadır. Mülkiyet hakları fiziksel mülkiyet hakları (arazi, bina ve üretimde kullanılan teçhizatlar) ve fikri mülkiyet haklarının (finansal mülkiyet hakları ve icatları için geçerli olan fikri mülkiyet hakları) bileşimin-den oluşmaktadır.¹⁹

Mülkiyet haklarının piyasa ekonomisi ve ekonomik özgürlüğün temel belirleyicisi olarak iktisadi açıdan sağlamış olduğu avantajların yanında özel mülkiyet ile medeniyet ve refah için de önemli bir etkidir. Zira özel mülkiyetin geliştiği bir ortamda özgür olan bireyler üretim, çalışma, alım-satım ve miras sonucu mal sahibi olabilmektedir. Böylece mülk sahibi olabilmek ve söz konusu bu mülkler üzerindeki gerekli olan kararları özgürce alabilmeleri de mümkün olabilmektedir.²⁰

Mülkiyet hakları aynı zamanda ekonomik büyüme için temel olan ön koşullardan bir tanesidir. İşleyen bir piyasa ekonomisinde özel mülkiyet ve beraberinde servet biriktirme durumunun varlığı işçiler ve yatırımcılar için motive edici bir gücü açığa çıkarmaktadır.²¹ İyi bir şekilde düzenlenmiş ve güçlü hale getirilmiş olan mülkiyet hakları ekonomik birimleri elde ettikleri gelirler, tasarruf ve yatırımlarının getirisinin baskıcı özelliği olan hükümetler tarafından kamulaştırılmasına veya kendileri dışındaki bireylerce keyfi olarak el konulmasına engel olmaktadır.²² Güvenli mülkiyet hakları ülkenin sahip olduğu hukuk sisteminin etkinliği, yolsuzluk düzeyi, mevzuatlar ve yönetişimin sahip olduğu yapı kadar önem arz eden bir husustur. Çünkü güvenli mülkiyet haklarının mevcudiyeti ekonomik aktörlerin sermaye yatırımını ve tasarrufu teşvik etmektedir.²³

Ülkenin sahip olduğu güçlü mülkiyet hakkı uygulaması, yatırımcıların bu olumlu havadan yararlanarak yatırımlarını artırmalarına ve bununla birlikte ekonomik büyümeye yol açabilmektedir. Zayıf mülkiyet hakları uygulamalarının söz konusu olduğu ülkelerde ise girişimciler tarafından risk olarak algılanan bu durum yatırım yapmaktan kaçınmaya ve gelecek dönemde planlanan kalkınma projelerine olan katılımın azalmasına yol açacaktır. Korunan ve güçlendirilen mülkiyet hakları yatırımcıların emeklerinin karşılığını alma garantisini için önemli düzenlemelerdir.²⁴

Ekonomik özgürlüğün temelinde yer alan mülkiyet haklarının hukukun üstünlüğü ilkesince güvence altına alınarak etki alanının net bir şekilde belirtilmesi önem arz etmektedir. John Locke liberal sosyal düzen için olmazsa olmaz olarak değerlendirdiği mülkiyet haklarına dikkat çeken ilk isimdir.

¹⁹ İlker Parasız, *Ekonomik Büyüme Teorileri*, 3. bs, Ezgi Kitabevi, Bursa 2008, s. 11.

²⁰ Mustafa Acar; Hüsnü Bilir, *Ahmet Yesevi Üniversitesi Ekonomik Özgürlük ve Türk Dünyası*, (Yayın no. 17). SFN Yayıncılık, 2014, s. 16.

²¹ Seth Norton, "Poverty, Property Rights, And Human Well-Being: A Cross-National Study", *Cato Journal*, 18. 2, 1998, s. 233; Miller vd., *a.g.e.*, s. 13.

²² Parasız, *a.g.e.*, s. 11; Dawson, *a.g.e.*, s. 605.

²³ Brian Snowdon- Howard Vane, *Modern Makroekonomi: Temelleri, Gelişimi ve Bugünü*, B. Kablacı (Çev). Efil Yayınevi, Ankara 2005, s. 562.

²⁴ De Haan ve Sturm, *a.g.e.*, s. 221; Gwartney vd., *a.g.e.*, s. 13; Milton Friedman, *Kapitalizm ve Özgürlük*, 5. bs, D. Erberk; N. Himmetoğlu (Çev), Eksi Kitaplar, İstanbul, 2018, s. 45.

Locke'a göre "tüm insanlar, doğal olarak kendi eylemlerini düzenleme ve sahip oldukları şeyleri, istedikleri şekilde doğa kanunlarına bağlı kalarak ve diğer bireylerin iradelerine bağımlı olmadan veya onlardan izin almadan kullanma konusunda tam olarak özgürdürler."²⁵

Mülkiyet haklarının güvence altına alınarak güçlendirilmesi, ekonomik özgürlükler ve düşük vergi oranları ekonomik aktörlerin faaliyetlerinde daha fazla artışa yol açmaktadır. Böylece piyasada aktif olan firmalar için rekabet, verimlilik, ölçek artışı gibi büyümeyi destekleyen gelişmeler de meydana gelecektir. Mülkiyet haklarının korunduğu ekonomilerde sözleşmelerin uygulanabilir olması ve kamulaştırma riskinin düşmesi de sağlanmaktadır. Böyle bir durumun varlığı aynı zamanda yabancı yatırımcılar için olumlu bir havanın oluşmasına yol açmaktadır.²⁶ Güvenli mülkiyet haklarının ve sözleşmelerin uygulanabilir olmaması gibi aksi bir durumda yatırım ve uzmanlaşma üzerinde caydırıcı bir etkinin oluşması kaçınılmazdır.²⁷ Mülkiyet haklarının yeteri kadar korunamadığı ülkelerde kamu yatırımlarının etkin olmaması ve ekonomi politikalarının yanlış alınması sonucunda bireylerin daha düşük gelir düzeyine mahkûm olmasına yol açmaktadır.²⁸

Büyüme modelleri ile birlikte ekonomik büyümeye yol açan mülkiyet hakları örtük olarak değerlendirmeye dâhil edilmektedir. Güçlü mülkiyet haklarının olduğu gelişmiş ekonomilerin aksine gelişmekte olan ülkelerin çoğunda zayıf mülkiyet hakları vardır. Mülkiyet haklarının mevcut düzeyinin farklılık göstermesi ülkeler arası ekonomik büyüme oranlarındaki farklılıkların sebebi olarak ön plana çıkmaktadır.²⁹ Güçlü mülkiyet haklarının varlığı yoksul insanların yoksunluğunu azaltıcı etki yaparken zayıf mülkiyet haklarının varlığı ise yoksul insanların yoksunluğunu artırıcı etki yapabilmektedir.³⁰

Norton yaptığı çalışmada din, etnik köken ve dilsel arka plan gibi bir takım kültürel değişkenlerin ekonomik özgürlük üzerinde etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Spesifik olarak, Mülkiyet haklarının gücünün Protestan inancının yaygın olduğu bir toplumda arttığı, İslam inancının yaygın olduğu toplumlarda azaldığı, dilsel ve etnik homojenlik durumunun söz konusu olduğu toplumlarda ise arttığı sonucunu elde etmiştir.³¹

²⁵ Alvin Rabushka, "Economic freedom: Toward a Theory of Measurement". (Ed) W. E. Block. *Philosophical aspects of Economic Freedom*, in (s. 23-37). Vancouver 1993, s. 27.

²⁶ Stephen Knack – Philip Keefer, "Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures", *Economics and Politics*, 7.3,1995, s. 207.

²⁷ North, *a.g.e.*, s. 54; Wolfgang Kasper, İktisadi Özgürlük ve Gelişme, B. Akın (Çev.). Liberte Yayınları, Ankara 2007, s. 12.

²⁸ Knack ve Keefer, *a.g.e.*, s. 207.

²⁹ Johan Torstensson, "Property Rights And Economic Growth: An Empirical Study", *Kyklos*, 47.2, 1994, s. 231.

³⁰ Norton, *a.g.e.*, s. 244.

³¹ Crampton, *a.g.e.*, s. 2.

Tablo 2: Türk Devletleri ve Türkiye'nin Mülkiyet Hakları Endeksi Verileri (2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Azerbaycan	20	20	20	25	20	20	20	51	54	59	67
Türkmenistan	10	10	10	5	5	5	5	32	30	32	20
Özbekistan	20	15	15	15	15	15	15	48	49	50	59
Kırgızistan	25	25	20	20	20	20	20	51	50	50	54
Kazakistan	30	35	40	35	30	25	30	56	56	59	61
Türkiye	50	50	50	50	50	45	40	61	55	56	57

Kaynak: www.theglobaleconomy.com³² (Erişim Tarihi: 12.11.2022)

Mülkiyet hakları endeksi, Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin alt endekslerinden bir tanesidir. Endeks bir ülkenin yasalarının özel mülkiyet haklarını koruma derecesini ve hükümetinin bu yasaları uygulama derecesini ölçmektedir. Buna ek olarak endeks özel mülkiyetin kamulaştırılma olasılığını değerlendirerek yargının bağımsızlığını, yargı içindeki yolsuzluğun varlığını ve bireylerin ve işletmelerin sözleşmeleri uygulama kabiliyetini de analiz etmektedir. Endekte ülkeler 0-100 arasında puan almaktadır. Endeks değerlerinin yüksekliği mülkiyetin daha net bir şekilde yasal korunmasını anlamına gelmektedir. 2020 yılı Mülkiyet Hakları Endeksi'nin ilk sırasında Norveç 100 tam puan ile yer almaktadır.³³

Mülkiyet Hakları Endeksi verileri göz önüne alındığı Tablo 2'de Türk Devletleri ve Türkiye'nin sahip olduğu skorlarda özellikle 2017 yılından sonra iyileşme gözlemlense de düşük mülkiyet haklarının varlığı dikkat çekmektedir. Azerbaycan ve Kazakistan sahip oldukları mülkiyet hakları endeks verileri ile grup üyelerinden pozitif olarak ayrılmaktadır. Türkiye'nin mülkiyet hakları konusundaki pozisyonu Türk devletlerine göre ilgi çekici şekilde farklılık göstermektedir; zira 2010 yılında en yüksek endeks değeri Türkiye'nin iken 2020 yılı endeksine göre ülkemiz Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan'ın gerisinde kalmıştır. Düşük mülkiyet haklarının en önemli etkisi gerek yurt içi gerekse yurt dışı yatırımcıların yatırım yapması önünde engel oluşturarak yatırım oranının düşmesidir. Grupta yer alan ülkeler gelişmekte olan ülkeler oldukları için yabancı yatırımcı için cazip bir ekonomik ortam oluşturulması gerekliliği vardır. Bunun için de ülkenin sahip olduğu mülkiyet haklarının düzeltilip güçlü hale getirilmesi önemli bir adım olacaktır.

³² <https://www.theglobaleconomy.com/download-data.php>

³³ A.g.e.,

2.2. Demokrasi

Demokrasi halkın halk tarafından yönetildiği bir yönetim şeklidir. Ayrıca güvence altına alınan eşitlik ve özgürlüğün katkısı ile oluşabilecek muhtemel problemlerin özgür bir tartışma ortamında değerlendirildiği ve bireylerin potansiyellerinin iyi bir şekilde geliştirildiği bir sistemdir.³⁴ Demokrasi toplumsal hakların korunması için yapısal sınırlamaları içermesinin bir uzantısı olarak bireye ve topluma sunulan özgürlük ortamını oluşturma gibi özelliği ile de diğer yönetim şekillerinden ayrılmaktadır.³⁵

Demokratik toplumlarda toplumda bulunan grupların önemli bir çoğunluğu ekonomik faaliyet seçimini daha rahat yapabilmektedir. Bu noktada önemli olan ise ülkedeki ekonomik sistemi yöneten azınlığın çoğunluğu oluşturan vatandaşların fikirlerini de gözetmesidir. Böylece bireylerin ve toplumların tercih ettikleri ekonomik faaliyetleri özgürlükçü bir ortamda yürütebilmesi olarak tanımlanan ekonomik özgürlük ortamı meşruluk kazanmış ekonomik faaliyetlerin güven içinde yürütülmesi mümkün hale gelebilmektedir.³⁶

Demokrasi kurumunun yokluğu veya yeteri kadar gelişmemiş olması neticesinde oluşan diktatör yönetim şekilleri öncelikleri toplumsal ihtiyaç ölçeğinde belirlenmemiş verimsiz yatırımların oluşmasını ve ülke kaynaklarının ekonomik büyümede sürdürülebilir bir anlayışla üretime kanalize edilememesi sonucunu kaçınılmaz kılmaktadır. Afrika, Latin Amerika, Doğu Avrupa'daki birçok hükümet bu tanıma örnek teşkil etmektedir.³⁷ Ülke örneklerinden anlaşılacağı üzere politik özgürlük ve ekonomik özgürlük ayrılmaz bir bütün olarak ön plana çıkmaktadır. Politik özgürlüğün olmadığı bir ortamda ekonomik özgürlükten, ekonomik özgürlüğün olmadığı bir ortamda da politik özgürlükten söz edilememektedir.³⁸

Ekonomik büyümenin belirleyicilerinden olan diğer unsurların değişmediği kabulüyle, daha yüksek politik ve sivil özgürlüğe sahip gelişmekte olan ülkeler otokratik yönetim şekliyle yönetilen ülkelere göre önemli ölçüde daha yüksek GSYİH büyüme oranları elde etmektedir. Demokrasi ve politik özgürlük seviyesinin düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerde ekonomik performans da olumsuz etkilenmektedir.³⁹ Demokratik yöntemlerle seçilen, gerekli olduğunda değiştirilebilen ve iyi politikalar üreterek bunları uygulamada başarı

³⁴ James Roland Pennock, *Democratic Political Theory*, Princeton University Press, Princeton, 2015, s. 6.

³⁵ Ahmet Beşkaya; Ömer Manan, Ömer, "Demokrasi İle Ekonomik Büyüme- Kalkınma Arasındaki İlişki ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10 (1-2), 2008, s. 3-4.

³⁶ Lindsay Wright, "A Comparative Survey Of Economic Freedoms", (Ed) R., D. Gastil, *Freedom in the World: Political Rights and Civil Liberties*, Greenwood Press, 1982, s. 51-52; Hüseyin Panahi – Ahmed Esadzade – Ramiar Refaei, "Economic Freedom And Economic Growth In Mena Countries", *Asian Economic and Financial Review*, 4.1, 2014, s. 107.

³⁷ Robert Barro, "Democracy and Growth", *Journal of Economic Growth*, 1, 1996, s. 1.

³⁸ Atilla Yayla, *Liberalizm*, 5. bs, Liberte Yayınları, Ankara, 2008, s. 183.

³⁹ Michael Nelson, Ram Singh, "Democracy, Economic Freedom, Fiscal Policy And Growth In Ldcs: A Fresh Look", *Economic Development and Cultural Change*, 46.4, 1998, s. 691.

elde eden hükümetlerin vatandaşların sosyo-ekonomik düzeyine katkı yapan kurumlara karşı pozitif duruşu kurumların kalitesini arttırmaktadır.⁴⁰

Demokrasi ve politik özgürlüğü sağlamak için gerekli olan bağımsız hukuk sistemi ve kamu hizmetinin güçlendirilmesi gibi bir takım kurumsal değişikliklerin yapılması piyasa reformlarının başarılı olabilmesinin önünü açma potansiyeline sahiptir.⁴¹

Demokratik toplumdaki bireyler ekonomik faaliyetleri yürütürken ekonomi aktörlerinin alacakları kararın serbestlik düzeyini belirleyebilmektedir. Ekonomik özgürlük düzeyinin artırılabilmesi için bireylerin kendilerini yönetecek olan hükümetleri seçme haklarının güçlendirilerek ve bunun devamında oluşacak olan demokratik uygulamalar ile kurumların varlığıyla kendi ekonomik düzenlemelerini belirlenebilmesi sağlanmalıdır.⁴²Friedman'a göre ekonomik ve siyasi özgürlük birbiri ile ilişkilidir ve birbirini güçlendirerek beslemektedir. Demokrasi ortamının güçlenmesi olarak ifade edilen politik özgürlüklerdeki genişleme ekonomik özgürlüğü de arttırarak ekonomik büyümeye yol açmaktadır.⁴³

Politik Özgürlük, bireyin devlet yönetimine katılması için oluşturulan hak ve özgürlükleri ifade etmektedir.⁴⁴ Politik özgürlük, bütün yetişkin vatandaşlar siyasi sürece (oy verme, seçme ve lobi yapma vb.) özgürce katılması, seçimlerin adil ve rekabetçi şekilde yapılması ve her partinin özgürce seçime katılabilmesi için oluşturulan ortamı ifade etmektedir.⁴⁵Politik özgürlük bir ülkenin sahip olduğu demokrasi düzeyini temsil eden faktörlerdendir.

Demokrasinin gelişmediği ve darbe, devrim gibi demokratik olmayan yöntemlerle yönetime gelen hükümetlerin varlığına ek olarak hükümetlerin sık sık değişmesi politik özgürlüklerin de göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Siyasi şiddet olarak isimlendirilen bu durum ayrıca değişen ve belirsiz ekonomi politikalarının oluşturulmasıyla ekonomik büyümenin ciddi şekilde olumsuz etkilenmesi anlamına gelmektedir.⁴⁶Siyasi çalkantı olarak da adlandırabilecek bu durum demokrasinin gelişmediği ülkelerde mülkiyet hakların dolayısıyla ekonomik özgürlüğün korunmasında başarısız olacak bir ortamın da oluşmasına neden olmaktadır.⁴⁷

⁴⁰ Daniel Kaufmann, Aart Kraay, Massimo Mastruzzi, Governance Matters VIII: Aggregate And Individual Governance Indicators, 1996-2008, *World Bank Policy Research Working Paper* 5430, 2010, s. 4.

⁴¹ Jean-Jacques Dethier; Hafez Ghanem; Edda Zoli, "Does Democracy Facilitate Economic Transition? An Empirical Study Of Central And Eastern Europe And The Former Soviet Union. *Journal For Institutional Innovation*", *Development and Transition*, 3, 1999, s. 6.

⁴² Alvin Rabushka, Economic freedom, Toward a Theory of Measurement. (Ed) W. E. Block, *Freedom House Survey of Economic Freedoms*, Vancouver, 1991, s. 60-68.

⁴³ Friedman, *a.g.e.*, s. 36; Necati Alp Erilli, "Economic Freedom Index Calculation Using Fcm", *Alphanumeric Journal*, 6.1, 2018, s. 94; Doucouliagos, Chris and Ulubasoglu, Mehmet Ali, "Economic Freedom And Economic Growth: Does Specification Make A Difference?", *European Journal of Political Economy*, 22, 2006, s. 78.

⁴⁴ Aktan, *a.g.e.*, s. 30

⁴⁵ Gwartney vd., *a.g.e.*, s. 14.

⁴⁶ Nelson ve Sing, *a.g.e.*, s. 677.

⁴⁷ Knack ve Keefer, *a.g.e.*, s. 209.

Tablo 3: Türk Devletleri ve Türkiye'nin Politik Haklar Endeks Verileri
(2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Azerbaycan	6	6	6	6	6	7	7	7	7	7	7
Türkmenis- tan	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Özbekistan	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Kırgızistan	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Kazakistan	6	6	6	6	6	6	7	7	7	7	7
Türkiye	3	3	3	3	3	3	4	4	5	5	5

Kaynak: www.freedomhouse.org⁴⁸ (Erişim Tarihi: 11.11.2022).

Politik Haklar Endeksi Freedom House Özgürlük Endeksi'nin alt endekslerinden bir tanesidir. Endeks seçim süreci, hükümetin işleyişi ve siyasi çoğulculuk ve katılım olmak üzere üç ana bileşenden oluşmaktadır. Endeks değeri 1 ile 7 arasında değişmektedir. Ülkenin sahip olduğu politik haklar endeks skoru 1'e yaklaştıkça güçlü politik haklardan, 7'ye yaklaştıkça ise zayıf politik haklardan söz edilebilir. Politik Haklar Endeksi'nin 2020 yılı verilerine göre Avusturya, Avusturalya, Belçika ve Kanada gibi birçok ülke sahip oldukları 1 puanla politik hakların en yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.⁴⁹

Tablo 3'te Türk Devletleri ve Türkiye'nin Politik Haklar Endeksi verileri yer almaktadır. Bahsi geçen ülkelerden Kırgızistan sahip olduğu 5 değeri ile gruptaki diğer ülkelerin sahip oldukları 6 ve 7 değerlerine nazaran az da olsa pozitif yönde ayrılmaktadır. Çünkü sahip olunan skorun 7'ye yaklaşması politik hakların zayıf olduğunu ifade etmektedir. Türkiye'ye göre Türk devletlerinin politik özgürlük düzeyinin zayıf olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'nin sahip olduğu politik haklar endeksi değeri zamanla daha da düştüğü görülmektedir. Tabloda yer alan veriler söz konusu ülkeler için demokrasinin geliştirilmesi için atılacak önemli adımların varlığına dikkat çekmektedir. Demokrasi ile ekonomik özgürlüklerin ve ekonomik gelişmişlik düzeyinin yakın ilişkili olduğunu bir kez daha öne çıkarmıştır.

2.3. Yolsuzluk

Düzenlemelerin suiistimal edilmesi neticesinde elde edilen haksız kazanç olarak ifade edilen yolsuzluk sadece devletin yasal olarak sağlayabileceği ver-

⁴⁸ <https://freedomhouse.org/report/freedom-world>

⁴⁹ A.g.e

gilendirme, tarife, sübvansiyon, kredi ve ithalat kotaları gibi konularda ayrıcalık elde etmektir.⁵⁰ Evrensel olarak yasa dışı kabul edilen yolsuzluk kurumlara duyulan güven düzeyini olumsuz etkilemekte ve bireylerin ekonomik faaliyetleri üzerinde olumsuzluk algısı yaratmaktadır.⁵¹

Kanuni düzenlemelerin yetersiz olduğu ve yolsuzluk oranının yüksek olduğu ülkelerde yatırım oranı da düşük düzeydedir. Yolsuzluğun yüksek olması durumu yatırımcıların siyasilerden daha çok destek beklmelerine yol açarak dürüst yatırımcıların ortaya çıkan bu durumdan olumsuz etkilenmesine ve yatırım kararlarından vazgeçmelerine neden olmaktadır. Yolsuzluk bu özelliğiyle piyasada rekabet ortamının bozucu etki yapan bu durum ile güven düzeyinin de düşmesiyle birçok kurumu olumsuz etkileme kapasitesine sahiptir. Mülkiyet haklarının yeteri kadar korunmadığını düşünen yatırımcılar yaşadıkları güven kaybından dolayı yatırımın yerine tüketimi ikame etme yolunu tercih edeceklerdir.⁵²

Girişimcilerin yatırım eylemini gerçekleştirmesi bireylere ve kurumlara duydukları güven düzeyi ve kanunlara uyma isteklerine bağlıdır. Mülkiyet haklarını güvence altına alan ve yolsuzluğu azaltmaya yönelik uygulanan yaptırımların caydırıcılığı güven düzeyini artırarak yatırım düzeyini de olumlu etkileme gücüne sahip olacaktır.⁵³

Bilimsel çalışmalar yüksek ekonomik özgürlük düzeylerinin yolsuzluk seviyesini düşürdüğünü ve caydırıcı bir etkiye yol açtığını tespit edilmiştir. Ayrıca yolsuzluk düzeyinin düşürülebilmesi için ekonomik özgürlük düzeyinin demokrasi ile desteklenmiş olması önemli detaydır.⁵⁴

Liberal iktisadi anlayış devletin genişleyen rolü ve artan müdahaleleri sonucunda yozlaşan kamu tercihlerinin rüşvet ve yolsuzluğa yol açacağını ifade etmektedir. “Yönetmelikler yolsuzluğun hammaddesidir” ifadesinin ışığında katı ve yozlaşmış bürokratik işlemler yolsuzluğu arttıracaktır. Söz konusu katılıkların varlığı yerli yatırımcının yanı sıra yabancı yatırımcıyı da caydırıcı etki yapacaktır. Girişimcileri cezbeden sektörlerde hükümetlerin yapacağı aşırı müdahaleler yatırım rüzgârının yönünü tersine çevirebilecektir.⁵⁵

⁵⁰ Chafuen vd, *a.g.e.*, s. 53; Paolo Mauro, “Corruption: Causes, Consequences And Agenda For Further Research”, *Finance & Development*, 35.1, 1998, s. 11.

⁵¹ Peter Graeff; Guido Mehlkop, “The Impact Of Economic Freedom On Corruption: Different Patterns For Rich And Poor Countries”, *European Journal of Political Economy*, 19, 2003, s. 606; Kasper, *a.g.e.*, s. 3.

⁵² Ruta Aidis; Tomarz Mickiewicz, “Entrepreneurs, Expectations and Business Expansion: Lessons From Lithuania”, *Europe Asia Studies*, 58.6, 2006, s. 875; Torstensson, *a.g.e.*, s. 233.

⁵³ Herrera-Echeverri vd., 2013, s. 1922.

⁵⁴ ShrabaniSaha; Jen-Je Su, “Investigating The Interaction Effect Of Democracy and Economic Freedom On Corruption: A Cross-Country Quantile Regression Analysis”, *Economic Analysis & Policy*, 42 (3), 2012, s. 395.

⁵⁵ Edward Glaeser; Andrei Shleifer, “The Rise Of The Regulatory State”, *Journal of Economic Literature*, 41.2, 2003, s. 415; Leora Klapper Luck; Laeven, Luck; Raghuram Rajan, “Entry Regulation as a Barrier to Entrepreneurship”, *Journal of Financial Economics*, 82, 2006, s. 650; AtillaYayla, *Özgürlük yolu: Hayek’in Sosyal Teorisi*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 171.

Tablo 4: Türk Devletleri ve Türkiye'nin Yolsuzluk Algılama Endeksi Verileri (2010-2020)

	2010*	2011*	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Azerbaycan	24	24	27	28	29	29	30	31	25	30	30
Türkmenistan	16	16	17	17	17	18	22	19	20	19	19
Özbekistan	16	16	17	17	17	19	21	22	23	25	26
Kırgızistan	20	21	24	24	27	28	28	29	29	30	31
Kazakistan	29	27	28	26	29	28	29	31	31	30	38
Türkiye	44	42	49	50	45	42	41	40	41	39	40

Kaynak: www.transparency.org/cpi, (Erişim Tarihi: 13.11.2022).

İlk olarak 1995 yılında yayınlanmış olan Yolsuzluk Algılama Endeksi Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yıllık olarak yayınlanmaktadır. Daha yüksek indeks değerleri, daha düşük yolsuzluk seviyesini göstermektedir. Endeks değeri 100-50 puan arası ise düşük yolsuzluk, 49-0 puan arası değer ise yüksek yolsuzluk düzeyini ifade etmektedir. 2020 yılı Yolsuzluk Algılama Endeksi küresel sıralamasında Danimarka düşük yolsuzluk düzeyini ifade eden 88 puanla birinci sırada yer almıştır.⁵⁶

Tablo 4'te Türk Devletleri ve Türkiye'nin 2010-2020 döneminde sahip olduğu Yolsuzluk Algılama Endeksi verileri yer almaktadır. Grup üyelerinin sahip olduğu skorlara bakıldığında hepsinde yüksek yolsuzluk düzeylerinin olduğu görülmektedir. Grup içerisinde Türkiye diğer ülkelere göre az da olsa pozitif olarak ayrılmaktadır ancak Türkiye'nin de sahip olduğu yolsuzluk endeks değerleri yüksektir. Bu olumsuz tablo söz konusu ülkelerdeki başta ekonomik özgürlükler olmak üzere bütün kurumlara duyulan düşük güven düzeyini ifade etmektedir. Düşük güven düzeyi ise ekonomik aktörlerin faaliyetlerinin olumsuz etkilenmesine yol açarak ekonomik büyümenin istenilen düzeye çıkmasını engellemektedir.

3. Özgürlükçü Ekonominin Ekonomik Bileşenleri

Özgürlükçü bir yapının hukuki birleşenleri tek aşına özgürlükçü bir ekonominin tesis edilmesi için yeterli değildir. Söz konusu bileşenlerin aynı zamanda ekonomik faaliyetleri kapsayacak bir nitelikte olması özgürlükçü bir ekonominin tamamlayıcısı rolünü oynamaktadır. Siyasi ve hukuki özgürlük-

⁵⁶ www.transparency.org:https://www.transparency.org/en/cpi/2020/, “*Endeks” 2012 yılına kadar 0-10 arasında değer alırken, 2021'den sonra 0-100 arasında değer alacak şekilde güncellenmiştir. Yazarlar tarafından 2010 ve 2011 yılı verileri 0-100 arasındaki değerlere dönüştürülmüştür.

lere ek olarak ekonomik olarak özgürlükle ilişkilendirilen fiyat istikrarı ve yoksulluk özgürlüğü bütünlleştirici önemli belirleyicilerden ikisidir.

3.1. Fiyat İstikrarı

Enflasyonun veya deflasyonun *yüksek düzeyde olmadığı, fiyat değişimlerinin makul seviyelerde seyretmesi olarak isimlendirilen fiyat istikrarı*; ekonomi aktörlerinin yatırım, tüketim ve tasarruf gibi kararları almasında yardımcı olan bir değişkendir.⁵⁷

Para basmak, ulusal paranın değerini belirlemek gibi devletin bir takım görevleri vardır. Devletin bu görevi yasalarla belirtilen diğer görevlerinden daha fazla kabul görmüştür.⁵⁸ Devlet söz konusu görevini para politikası ile yerine getirmektedir. Uygulanan para politikası ile *üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarında meydana gelebilecek artışların makul düzeyde tutulması ile fiyat istikrarı sağlanmış olmaktadır*.⁵⁹ Para politikasının ilk hedefi olan fiyat istikrarı ile aşırı fiyat artışı ve düşüşüne yol açmadan paranın dolaşım aracı olarak kredi arzının güvence altına alınmasının yanında enflasyon baskısı olmadan istikrarlı bir büyümeyi sağlamaktadır.⁶⁰

Fiyat istikrarı da hükümet büyüklüğü, vergi oranları ve ülkenin sahip olduğu ekonomik yapı gibi ekonomik özgürlüğü belirleyen değişkenler arasında yer almaktadır. Yüksek vergi oranları ekonomik özgürlüğü olumsuz etkilemektedir. Fiyat istikrarının sağlamamasının sonuçlarından birisi olarak ifade edilen enflasyon da bir vergi çeşidi olarak değerlendirilmektedir. Enflasyon ulusal paranın değer kaybetmesine yol açarak ekonomik özgürlüğü bozucu etkiyi içinde barındırmaktadır. Reel para rejiminin belirsizliği üretim faktörlerinin yeniden tahsis edilmesine ve ekonomik büyümeyi destekleyen verimliliği azaltarak bütün ekonomik aktörler gibi yatırımcıların da olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.⁶¹

Ekonomik özgürlük skorları yüksek olan ülkelerde düşük enflasyon oranlarını destekleyici katkısı bulunan kurumların varlığı söz konusudur. Çünkü fiyat istikrarının ekonomik büyümeyi ve ekonomik özgürlüğü destekleyen özelliği mevcuttur. Fiyat istikrarını sağlamak bağımsız merkez bankalarının görevidir. Bu noktada hükümetlerin siyasi ve ekonomik olarak bağımsız merkez bankalarını destekleme zorunluluğu açığa çıkmaktadır.⁶²

⁵⁷ Dieter Gerdesmeier, *Price Stability: Why Is Important For You?*, European Central Bank, Frankfurt, 2011, s. 24; Hakan Kara; Musa Orak, "Enflasyon Hedeflemesi, Ekonomik Tartışmalar Konferansı", *Emin Öztürk'ün Anısına*, 2008, s. 2.

⁵⁸ Friedman, *a.g.e.*, s. 61.

⁵⁹ Halil Seyidoğlu, *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, 3. bs., Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2002, s. 203.

⁶⁰ Rabushka, 1991, *a.g.e.*, s. 101.

⁶¹ James Gwartney, Robert Lawson, Randall Helcombe, "Economic Freedom And The Environment For Economic Growth", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 155.4, 1999, s. 650; De Haan - Sturm, *a.g.e.*, s. 221-222; Stanley Fischer, "The Role of Macroeconomic Factors In Growth", *Journal of Monetary Economics*, 32, 1993, s. 488.

⁶² King Banaian; William Luksetic, "Central Bank Independence, Economic Freedom, And Inflation Rates", *Economic Inquiry*, 39(1), 2001, s. 149.

Fiyat istikrarı enflasyon maliyetinin olmadığı bir ortamı desteklemektedir. Yaşanabilecek ekonomik istikrarsızlığı fiyat istikrarı ile ortadan kaldırmak mümkün olabilmektedir. Böylece enflasyonun negatif etkisi olan belirsizlik ve düzensizlik gibi istenmeyen durumlar engellenecek ve ekonomik aktivitelerin artması söz konusu olacaktır.⁶³

Günümüzde hükümetlerin tamamen popülist yaklaşımlarla iktidara gelebilmek veya iktidarda kalabilmek için rüşvet olarak para dağıtabilmek adına karşılıksız para basma yoluna gitmesi sık rastlanır bir durum haline gelmiştir. Bu durum hem siyasi hem de ekonomik yozlaşmaya yol açmaktadır. Radikal bir öneri olsa da Hayek, para basma yetkisinin hükümetten alınmasını ve piyasa bırakılması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁴

Tablo 5: Türk Devletleri ve Türkiye'nin Enflasyon Oranları
(2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Azerbaycan	5.7	7.9	1.1	2.4	1.4	4	12.4	12.9	2.3	2.6	2.8
Türkmenistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Özbekistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kırgızistan	8	16.6	2.8	6.6	7.5	6.5	0.4	3.2	1.5	1.1	6.3
Kazakistan	7.4	8.4	5.1	5.8	6.7	6.7	14.5	7.4	6	5.2	6.7
Türkiye	8.6	6.5	8.9	7.5	8.9	7.7	7.8	11.1	16.3	15.2	12.3

Kaynak: www.wordbank.org⁶⁵, (Erişim Tarihi: 10.11.2022).

Tablo 5'te Türk Devletleri ve Türkiye'nin 2010-2020 yılları arasında sahip olduğu enflasyon değerleri yer almaktadır. Dünya Bankası'ndan elde edilen verilerde Türkmenistan ve Özbekistan ait enflasyon verilerine ulaşılmamıştır. Tablo 5'de dikkat çeken en önemli durum Azerbaycan'ın diğer ülkelere göre düşük seyreden enflasyon yapısıdır. Ayrıca Kırgızistan'da gözlenen yüksek enflasyon daha sonra düşük seyirli bir görünüm ortaya koymaktadır. Türkiye bu ülke grubundan belirgin bir şekilde yüksek enflasyon verileri ile ayrılmaktadır. 2017 sonrası açıklanan yüksek enflasyon söz konusu ayrışmanın derinleştiğine işaret etmektedir. Enflasyon ölçeğinde bakılırsa Türkiye ekonomik özgürlüğün en önemli belirleyicisi olarak düşünülebilecek fiyat istikrarına göre özgürlükçü bir ekonomik yapıdan uzak bir görünüm arz etmek-

⁶³ Craig Hakkio ; Bryon Higgins, "Costs and Benefits of Reducing Inflation", *Economic Review*. Federal Reserve Bank of Kansas City, 1985, s. 3-4.

⁶⁴ Yayla, 2014, *a.g.e.*, s. 192.

⁶⁵ <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

tedir. İlimli enflasyon olarak adlandırılan enflasyon oranını gelişmiş ülkeler için % 1-3, gelişmekte olan ülkeler için %3-6 olması öngörülmektedir. Çünkü bu seviyedeki enflasyon oranı ekonomi aktörlerinin tasarruf ve yatırım gibi önemli kararlarını verirken geleceğin daha net görünmesine yardımcı olarak ekonomiyi olumlu etkilemektedir. 2020 yılında Fransa'da enflasyon oranı 0,4, Belçika'da 0,7, ABD'de 1,2, Avusturya'da 1,3 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye hariç grup ülkelerinin literatürde öngörülen enflasyon oranlarına ulaştığı ve bu düzeyi koruması gerekliliği önem arz edilmektedir. Türkiye'nin yüksek enflasyon oranını düşürmek adına ekonomi biliminin ön gördüğü politikaların eşliğinde gerekli adımların ivedilikle atılması gerekmektedir.

3.2. Yoksulluk

Yoksulluk bireylerin yaşamlarının devam ettirebilmesi adına yiyecek, barınma ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gerekli olan minimum düzeyde gelire sahip olmama durumu olarak ifade edilmektedir. Söz konusu bu duruma maruz kalan bireyler yoksul olarak değerlendirilmektedir.⁶⁶ Ülkede yoksul nüfusun fazlalığı refah düzeyinin düşük olduğu anlamını taşımaktadır. Yoksulluk gelişmekte olan ülkelerde yaygın görülen bir sorundur. Dünya Bankası'na göre gelişmekte olan ülkelerdeki nüfusun yarısından fazlası günde 2 dolardan az, yaklaşık dörtte biri ise günde bir dolardan az gelire yaşamını idame ettirmek zorunda kalmaktadır.⁶⁷

Ekonomik büyümeyi destekleyen politika ve kurumların aynı zamanda yoksulluğu azaltıcı etki yaptığı yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Bu büyümeyi teşvik eden politikalar ve kurumlar incelendiğinde ekonomik özgürlüğü de desteklemektedir. Bir yanda ticarete açıklık, işgücü piyasası esnekliği ve makroekonomik istikrar gibi politikalar, diğer yandan mülkiyet haklarının güvenliğini ve ekonomik alanda hukukun üstünlüğünü sağlayan kurumları dâhil olduğu bir ekonomide büyüme, temelde geniş fırsatlar yaratan ve yoksulluğun da hızla azalmasına yol açan kapsayıcı bir süreç olmaktadır.⁶⁸ Çünkü ekonomik özgürlük ile refah düzeyi arasında yadsınamaz bir bağlantı vardır. Söz konusu bu bağlantı hukukun üstünlüğü dâhilinde bireylerin kendi çıkarlarını sürdürmek için birçok fırsata sahip olduklarında neler yapabileceklerini göstermektedir.⁶⁹ Ekonomik özgürlük skoru yüksek olan ülkelerde GSYİH daha fazla artmaktadır.⁷⁰ Ekonomik özgürlük skorundaki bir puanlık artış yoksulluğu ortalama %5 oranında düşürdüğü yapılan çalışmalarla tespit edilmiştir.⁷¹

⁶⁶ Gamze Aksan, "Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27. 9-19, 2012, s. 12.

⁶⁷ Rana Hasan, M.G. Quibria, Yangseon Kim, "Poverty and Economic Freedom: Evidence from Cross-Country Data", *East- West Center Working Papers*, 2003, s. 2.

⁶⁸ Hasan vd., *a.g.e.*, s. 6.

⁶⁹ Miller vd., *a.g.e.*, s. 18.

⁷⁰ Panahi vd., *a.g.e.*, s. 106; Gwartney vd., 2001, *a.g.e.*, s. 18.

⁷¹ James Gwartney, "Institutions, Economic Freedom and Cross Country Differences in Performance", *Southern Economic Journal*, 7(4), 2009, s. 949.

Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi ekonomik özgürlüğün etki alanları içerisinde yoksulluğu da eklemiştir. Ekonomik özgürlük skoru yüksek olan ülkelerde yoksulluk oranlarının daha hızlı düştüğü tespit edilmiştir. Ekonomik özgürlük sadece bireylerin gelirinde artışa neden olmamaktadır. Gelir artışıyla birlikte bireylerin daha iyi eğitim alması ve beraberinde beşeri sermayenin artması, daha iyi sağlık hizmetine ulaşım ve gıdaya ulaşımın kolay olması, yaşam beklentisinin artması gibi birçok konuda refah artışının önünü açmaktadır.⁷²

Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin 2021 yılı verilerine göre yaşam standardının bir göstergesi olan kişi başına düşen gelir seviyesi ekonomik açıdan özgür olan ülkelerde daha yüksektir. Ayrıca "özgür" veya "çoğunlukla özgür" olarak sınıflandırılan ülkelerdeki kişi başı gelir düzeyi kendilerinin dışındaki ülkelere göre iki kattan fazla, "bastırılmış" ülkelere göre ise altı kattan fazladır.⁷³

Tablo 6: Türk Devletleri ve Türkiye'nin Toplam Nüfus İçindeki Yoksul Oranı (2010-2020)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Azerbaycan	9.1	7.6	6	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkmenistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Özbekistan	-	-	15	14.1	-	-	-	-	-	-	-
Kırgızistan	33.7	36.8	38	37	30.6	32.1	25.4	25.6	22.4	20.1	25.3
Kazakistan	-	-	-	-	-	-	-	-	4.3	4.3	5.3
Türkiye	16.1	16.3	15	15	14.7	14.3	13.5	13.9	14.4	15	-

Kaynak: www.theglobaleconomy.com⁷⁴, (Erişim Tarihi: 12.11.2022).

Tablo 6'da Türk Devletleri ve Türkiye'nin 2010-2020 yıllarındaki toplam nüfusları içinde yer alan yoksul oranları yer almaktadır. Grup içindeki ülkelere sadece Kırgızistan'ın sahip olduğu oranlar tam olarak yer almaktadır. Diğer ülkelerin verilerine tam olarak ulaşılmaması yapılacak olan yorumlara engel olmaktadır. Dünya genelinde pek çok ülkenin yoksulluk oranlarına ilişkin net ve güvenilir verilere ulaşmanın zorluğu göz önüne alındığında bu durum az da olsa makul hale gelmektedir. Grupta yer alan Kırgızistan'ın yıllar içerisinde toplam nüfus içindeki yoksul düzeyinin düşürdüğü görülmektedir.

⁷² Kim Holmes, *Two Decades of Measuring Economic Freedom: A Look Back at the Index*, 2014, s. 16. <https://www.heritage.org/index/pdf/2014/book/20thann.pdf>; Miller vd., *a.g.e.*, s. 1-2; Dawson, *a.g.e.*, s. 604.

⁷³ Miller vd., *a.g.e.*, s. 1.

⁷⁴ <https://www.theglobaleconomy.com/download-data.php>

Türkiye Grup içinde karşılaştırma imkânı olan sadece Kırgızistan ile mukayese edildiğinde toplam nüfus içinde yoksulluk oranının daha düşük olduğu söylenebilir. Son iki yıllık verisi mevcut olan Kazakistan ise %5 seviyelerinde seyreden toplam nüfus içindeki yoksul oranı ile iyi bir performans sergilediği düşünülebilir. Ancak bu göstergelerin iki yıllık içeren bir zaman dilimi için geçerli olması bu iyimserliğe temkinli yaklaşmayı gerekli kılmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan ile Türkiye ekonomik özgürlüklerin hukuki ve ekonomik bileşimleri açısından değerlendirilmiştir. Özgürlükçü bir ekonominin hukuki bileşeni olarak mülkiyet hakları, demokrasi ve yolsuzluk göstergeleri ile ekonomik bileşenleri olan fiyat istikrarı ve yoksulluk göstergeleri ülke ekonomileri üzerinde etkili olduğu literatürde sıklıkla dile getirilmektedir. Yapılan çalışmalar çoğunlukla ekonomik özgürlüklerin belirleyici olan hukuki ve ekonomik alandaki özgürlüklerdeki gelişmenin ülke ekonomilerini olumlu yönde etkilediğini ve bu alanda özgürlüklerin genişletilmesinin kişi başına gelir artışıyla uyumluluk gösterdiği ortaya koymaktadır.

Yakın tarih itibarıyla bağımsızlıklarına kavuşmuş olan Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'ın ekonomik özgürlüklerini belirleyici olan hukuki özgürlük göstergeleri ile ekonomik özgürlükçü göstergelerinin nasıl bir seyir izlediği ilgi konusu olmuştur. Bu bağlamda söz konusu ülkelerin hukuki ve ekonomik özgürlük göstergelerinden elde edilen skorların yetersiz olduğu söylenebilir. Bu ülke grubunda yer alan ülkelerin hukuki özgürlük göstergeleri olarak mülkiyet hakları, demokrasi ve yolsuzluk endeklerinde iyi bir skora sahip olamadıkları, Türkiye ile mukayese edildiğinde Türkiye'nin bu ülkelere göre daha özgürlükçü bir ekonomik yapıya sahip olduğu görülmektedir. Öte yandan ekonomik göstergelerine göre bu ülke grubu incelendiğinde fiyat istikrarı ölçüsü Azerbaycan da düşük enflasyon oranları ile özgürlükçü ekonomik yapıyı desteklerken diğer ülkelerde hukuki özgürlükçü göstergelerde olduğu gibi tatmin edici bir görüntü vermemektedir. Bu ölçüye göre Türkiye ekonomisinin son yıllardaki yüksek enflasyonist yapısı Türkiye'nin özgürlükçü ekonomik görünümünü olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bunun yanında ekonomik özgürlük göstergesi olarak yoksulluk göstergeleri kapsamında yeterli veriye ulaşılamaması anlamlı bir değerlendirme yapmayı mümkün kılmamaktadır. Burada ulaşılan veri kısıtına rağmen verisine ulaşılan Kırgızistan'a göre Türkiye daha iyi bir görünüm arz etmekle birlikte her iki ülkenin de özgürlükçü ekonomi adına yoksullukla ilgili göstergelerinin tatmin edici düzeyin altında olduğu söylenebilir.

Sonuç itibarıyla gerek Türk Devletleri'nin gerekse Türkiye'nin özgürlükçü bir yapı olarak birbirlerine yakınlık gösterdiği ve bununda yetersiz olduğu söylenebilir. Mülkiyet haklarının iyileştirilmesi, demokrasinin göstergelerinden olan politik hakların geliştirilmesi, yolsuzluk ve yoksullukla mücadele için ciddi adımlar ivedilikle atılmalıdır. Böylece meydana gelecek olumlu ge-

lişmeler hem ekonomik özgürlüğe pozitif katkı yapacak hem de uluslararası arenada prestij sağlayacaktır. Ayrıca bu gelişmeler ülke bazında refah artışına, ekonomik büyüme ve bölgede ekonomik açıdan istikrar sağlanabilecektir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarına kavuşan Türk devletleri grubunun özgürlükçü ekonomi yolunda emekleme safhasında olduğu normal olarak değerlendirilebilecekken bağımsızlığını 1923 yılında kazanan Türkiye'nin bu ülkelerle benzerlik göstermesi oldukça düşündürücüdür.

Kaynakça

- ACAR, Mustafa; BİLİR, Hüsnü: Ekonomik Özgürlük ve Türk Dünyası, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Yayın No. 17, SFN Yayıncılık, İstanbul 2014.
- ACEMOĞLU, Daron: "Introduction to Economic Growth", *Journal of Economic Theory*, 147, 2012.
- AIDIS, Ruta; MICKIEWICZ, Tomasz: "Entrepreneurs, Expectations And Business Expansion: Lessons From Lithuania", *Europe Asia Studies*, 58.6, 2006.
- AKTAN, Coşkun Can: "Ege Genç İşadamları Derneği Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünya'nın Neresinde?", *EGİAD 1996 Raporu*, 1997.
- AKSAN, Gamze: "Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27: 9-19, 2012.
- BANAİAN, King; LUKSETICH, William: "Central Bank Independence, Economic Freedom, And Inflation Rates", *Economic Inquiry*, 39.1, 2001.
- BARRO, Robert: "Democracy and Growth", *Journal of Economic Growth*, 1, 1996.
- BEŞKAYA, Ahmet; MANAN, Ömer: "Demokrasi İle Ekonomik Büyüme- Kalkınma Arasındaki İlişki Ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10 (1-2), 2008.
- BÜLBÜL, Kudret: "Özgürlük Kavramı Ve Modern İdeolojilerin Özgürlük Anlayışları", *Eski Yeni*, 20, 2011.
- CHAFUEN, Allien; GUZMÁN, Eric, "Economic Freedom And Corruption". (Eds) G.P. O'Driscoll, Jr., K.R. Holmes, and M. Kirkpatrick, *2000 Index of Economic Freedom*. (pp.51-63). The Heritage Foundation/The Wall Street Journal. 2000.
- CRAMPTON, Eric: "You Get What You Vote For: Electoral Determinants Of Economic Freedom", *Journal of Private Enterprise*, 18.0211003, 2002.
- DAWSON, John: "Institutions, Investment and Growth: New Cross-Country and Panel Data Evidence", *Economic Inquiry*, 36, 1998.
- De HAAN, Jakop; STURM, Jan-Egbert: "On The Relationship Between Economic Freedom And Economic Growth", *European Journal of Political Economy*, 16, 2000.
- DETHIER, Jean-Jacques; GHANEM, Hafez; ZOLI, Edda: "Does Democracy Facilitate Economic Transition? An Empirical Study Of Central And Eastern Europe And The Former Soviet Union, Journal For Institutional Innovation", *Development and Transition*, 3, 1999.
- DOUCOULIAGOS, Chris; ULUBASOĞLU: Mehmet, Ali: Economic Freedom And Economic Growth: Selection, Specification And Genuine Effects. *In European Public Choice Society Meetings*, Berlin, 2004.
- DOUCOULIAGOS, Chris; ULUBASOĞLU, Mehmet Ali: "Economic Freedom And Economic Growth: Does Specification Make A Difference?", *European Journal of Political Economy*, 22, 2006.

- ERİLLİ, Necati Alp: "Economic Freedom Index Calculation Using Fcm", *Alphanumeric Journal*, 6.1, 2018.
- FISCHER, Stanley: "The Role Of Macroeconomic Factors In Growth", *Journal of Monetary Economics*, 32, 1993.
- FRIEDMAN, Milton: *Kapitalizm ve Özgürlük* (5. Baskı). (D. Erberk ve N. Himmetoğlu, Çev.). Eksi Kitaplar, İstanbul, 2018.
- HASAN, Rana; QUIBRIA, MG. - KIM, Yangseon: Poverty and Economic Freedom: Evidence from Cross-Country Data. East- West Center Working Papers. 60, 2003.
- GERDESMEIER, Dieter: *Price Stability: Why is Important for You?* European Central Bank, Frankfurt, 2011.
- GLAESER, Edward; SHLEIFER, Andrei: "The Rise Of The Regulatory State", *Journal of Economic Literature*, 41.2, 2003.
- GRAEFF, Peter; MEHLKOP, Guido: "The Impact Of Economic Freedom On Corruption: Different Patterns For Rich And Poor Countries", *European Journal of Political Economy*, 19, 2003.
- GWARTNEY, James: "Institutions, Economic Freedom And Cross Country Differences In Performance", *Southern Economic Journal*, 75(4), 2009.
- GWARTNEY, James - CONNORS: Joseph: "Economic Freedom and Global Poverty," *Accepting the Invisible* (Eds) Hand, M., D. White, Chapter 3, 2010.
- GWARTNEY, James; LAWSON, Robert - Block, Walter: *Economic Freedom in the World: 1975-1995*, Fraser Institute, 1996.
- GWARTNEY, James; LAWSON, Robert; HELCOMBE, Randall: "Economic Freedom and The Environment for Economic Growth", *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 155 (4), 1999.
- GWARTNEY, James; LAWSON, Robert; HALL, Joshua; MURPHY, Ryan: *Economic Freedom of the World: 2001 Annual Report*, The Fraser Institute, 2001.
- HAKKIO, Craig; HIGGINS, Bryon: "Costs and Benefits of Reducing Inflation", *Economic Review*. Federal Reserve Bank of Kansas City, Kansas, 1985.
- HERITAGE, The Economic Freedom Index 2021, <https://www.heritage.org/index/> (Erişim Tarihi: 05.11.2022)
- HERRERA-ECHEVERRI, Hernán; HAAR, Jerry; BENAVIDES, Estévez-Bretón Juan: "Foreign Direct Investment, Institutional Quality, Economic Freedom And Entrepreneurship In Emerging Markets", *Journal Of Business Research*, 67(9), 2013.
- HOLMES, Kim: *Two Decades Of Measuring Economic Freedom: A Look Back at the Index*. 2014. <https://www.heritage.org/index/pdf/2014/book/20thann.pdf>(Erişim Tarihi: 13.11.2022).
- KARA, Hakan; ORAK, Musa: Enflasyon Hedeflemesi, Ekonomik Tartışmalar Konferansı, *Emin Öztürk'ün Anısına*, 2008.
- KASPER, Wolfgang, *İktisadi Özgürlük Ve Gelişme*, B. Akın, (Çev.), Liberte Yayınları, Ankara, 2007.
- KAUFMANN, Daniel; KRAAY, Aart; MASTRUZZI, Massimo: "Governance Matters VIII: Aggregate and Individual Governance Indicators, 1996-2008", World Bank Policy Research Working Paper: 5430, 2010.
- KNACK, Stephen; KEEFER, Philip: "Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures", *Economics and Politics*, 7(3), 1995.

- KLAPPER, Leora; LAEVEN, Luck; RAJAN, Raghuram: "Entry Regulation As A Barrier To Entrepreneurship", *Journal of Financial Economics*, 82, 2006.
- MAURO, Paolo: "Corruption: Causes, Consequences And Agenda For Further Research", *Finance & Development*, 35.1, 1998.
- MILLER, Terry; KIM, Anthony; ROBERTS, James: 2021 Index of Economic Freedom, The Heritage Foundation Wall Street Journal, 2021. https://www.heritage.org/index/pdf/2021/book/index_2021.pdf (Erişim Tarihi: 10.11.2022).
- NELSON, Michael ; SINGH, Ram: "Democracy, Economic Freedom, Fiscal Policy And Growth In Ldcs: A Fresh Look", *Economic Development and Cultural Change*, 46(4), 1998.
- NORTH, Douglass Cecil: *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*, 2. bs, G. Çağalı Güven (Çev.), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- NORTON, Seth: "Poverty, Property Rights, and Human Well-Being: A Cross-National Study", *Cato Journal*, 18.2, 1998.
- PARASIZ, İlker: *Ekonomik Büyüme Teorileri*, 3. bs, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2008.
- PARKIN, Michael, *Economics*, 6th ed. Addison Wesley, NY, 2003.
- PANAHI, Hüseyin; ESADZADE, Ahmed; REFAEI, Ramiar: "Economic Freedom And Economic Growth In Mena Countries", *Asian Economic and Financial Review*, 4.1, 2014.
- PENNOCK, James Roland: *Democratic Political Theory*, Princeton University Press, Princeton, 2015.
- RABUSHKA, Alvin: "Economic freedom: Toward a Theory of Measurement", (Ed) W. E. Block, *Freedom House Survey Of Economic Freedoms*. (s. 57-87). Vancouver, 1991.
- RABUSHKA, Alvin: "Economic Freedom: Toward a Theory of Measurement" (Ed) W. E. Block, *Philosophical Aspects of Economic Freedom*, (s. 23-37). Vancouver, 1993.
- SAHA, Shrabani; SU, Jen-Je: "Investigating The Interaction Effect Of Democracy And Economic Freedom On Corruption: A Cross-Country Quantile Regression Analysis", *Economic Analysis & Policy*, 42.3, 2012.
- SEYİDOĞLU, Halil: *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, 3 bs, Güzem Can Yayınları, İstanbul, 2002.
- SNOWDON, Brian; VANE, Howard: *Modern makroekonomi: Temelleri, Gelişimi ve Bugünü*, B. Kablamacı, (Çev. Ed.), Efil Yayınevi, Ankara, 2012.
- TORSTENSSON, Johan: "Property Rights And Economic Growth: An Empirical Study", *Kyklos*, 47.2, 1994.
- WRIGHT, Lindsay: *A Comparative Survey of Economic Freedoms*, (Ed.) R., D. Gastil, *Freedom in the World: Political Rights and Civil Liberties* (s. 51-90). Greenwood Press, 1982.
- YAYLA, Atilla: *Liberalizm*, 5 bs, Liberte Yayınları, Ankara, 2008.
- YAYLA, Atilla: *Özgürlük Yolu: Hayek'in Sosyal Teorisi*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- WORD BANK, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (Erişim Tarihi: 10.11.2022).
- FREEDOM HOUSE, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world> (Erişim Tarihi: 11.11.2022).
- GLOBAL ECONOMY, <https://www.theglobaleconomy.com/download-data.php> (Erişim Tarihi: 12.11.2022).
- TRANSPARENCY INDEX, <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/> (Erişim Tarihi: 13.11.2022).

Extended Abstract

Legal And Economic Components Of A Economic Freedom: An Evaluation On Turkish States And Turkiye

Increasing the level of welfare, which is the main output of economic growth, is possible in an environment where economic freedoms exist. Because economic freedom paves the way for people to decide freely in every aspect of their lives, especially in economic terms. Thus, the quality of life is improved by creating an environment of freedom and nourishing other freedoms. Economic freedom is the legal and economic components it contains and interacts with. And it has a structure that creates a positive effect. Property rights, democracy, corruption as legal components and price stability and poverty as economic components will be explained. In the determination of these variables, the variables in the literature were mainly selected.

Based on the hypothesis that the increase in legal and economic freedoms increases the level of economic freedom, qualitative research method was used in the study. The aim of the study is to evaluate Turkiye and Azerbaijan, Turkmenistan, Uzbekistan, Kyrgyzstan and Kazakhstan, which are called Turkish States, within the scope of the legal and economic components of economic freedom, based on the positive effects of economic freedom.

Economic freedom is a concept that combines personal choice, open market operations, voluntary exchange, determination of market entry and competition rules, efficient allocation of resources, and clearly defined and enforceable property rights. There are four main reasons to expect free economies to grow faster and reach high income levels from less free ones:

- i. Countries with institutions and policies that are more consistent with economic freedom will attract more investment.
- ii. Private investment will tend to flow into countries with safer property rights and fewer trade barriers.
- iii. Investors will be reluctant to build structures and engage in commercial activities in areas with unsecured property rights.
- iv. Thus, transportation and communication costs are reduced.

Economic freedom is difficult to measure because it is a comprehensive and multidimensional concept. Indices have been developed to measure economic freedom. One of the developed indices is the Heritage Foundation Economic Freedom Index. According to the 2010-2020 period values of the index, Turkmenistan is in the category of non-free countries, Uzbekistan is mostly in the category of non-free, Turkiye, Azerbaijan and Kyrgyzstan are in the category of moderately free and Kazakhstan is in the category of mostly free countries. This situation clearly reveals the necessity of improving the level of economic freedom of the countries in the group.

Property rights are the regulations that enable decisions such as right of use and disposal in addition to the ownership of resources, goods and services from an economic point of view, and are also the basic prerequisites for economic growth. The revenues of the property rights economic units, which are well regulated and strengthened, prevent the return of their savings and investments from being expropriated by the repressive governments or arbitrarily appropriated by individuals other than themselves. The difference in the current level of property rights stands out as the reason for the differences in the economic growth rates between countries. Considering the Property Rights Index data, the existence of low property rights in the group countries draws attention. The most important effect of low property

rights is the decrease in the investment rate by creating an obstacle for both domestic and foreign investors to invest. Since the countries in the group are developing countries, it is necessary to create an attractive economic environment for foreign investors. For this, it will be an important step to correct and strengthen the property rights of the country.

Democracy is a form of government in which the people are ruled by the people. In democratic societies, a significant majority of the groups in the society can choose economic activities more easily. Thus, the economic freedom environment, which is defined as the ability of individuals and societies to carry out their preferred economic activities in a liberal environment, makes it possible to carry out legitimized economic activities in safety. According to the Political Rights Index data, which expresses the level of rights and freedoms created for the individual to participate in the state administration, group members have low index data. He once again highlighted that democracy and economic freedoms and the level of economic development are closely related.

Corruption is expressed as unjust gain obtained as a result of abuse of regulations. Entrepreneurs' realization of investment action depends on the level of trust they have in individuals and institutions and their willingness to comply with the law. The deterrence of the sanctions applied to reduce corruption will have the power to positively affect the investment level by increasing the level of trust.

According to the Corruption Perception Index data of the group countries for the period of 2010-2020, it is seen that there are high levels of corruption. This negative picture indicates the low level of trust in all institutions, especially in economic freedoms.

Price stability, where inflation or deflation is not at a high level and price changes are at reasonable levels; It is a variable that helps economic actors to make decisions such as investment, consumption and savings. Price stability is one of the variables that determine economic freedom. The uncertainty of the real money regime causes the reallocation of production factors and reduces the efficiency that supports economic growth, thus negatively affecting investors as well as all economic actors.

Inflation data for Turkmenistan and Uzbekistan were not available in the data obtained from the World Bank. Azerbaijan has a low inflation rate compared to other group countries, while Kyrgyzstan and Turkiye have a high inflation rate.

Poverty is the fact that individuals do not have the minimum income necessary to meet their basic needs such as food, shelter and health services in order to continue their lives. Economic growth creates wide opportunities and reduces poverty. A one-point increase in the economic freedom score reduces poverty by 5% on average.

It is difficult to obtain clear and reliable data on the poverty rates of many countries around the world. It was not possible to reach all the poverty rates in the total population of the group countries in the years 2010-2020. In the light of the data obtained, it has been determined that poverty rates are high.

As a result, it can be said that both the Turkish States and Turkiye are close to each other as a libertarian structure and this is not at the desired level. Serious important steps must be taken urgently to improve property rights, to develop political rights, which are indicators of democracy, and to fight corruption and poverty. Thus, the positive developments that will occur will both make a positive contribution to economic freedom and provide prestige in the international arena. In addition, these developments will provide an increase in welfare on a country basis, economic growth and economic stability in the region.